

Wpływ instrumentów WPR na gospodarkę żywnościową i obszary wiejskie w Polsce – oczekiwania, efekty, wyzwania.

Wiesław Łopaciuk
Adam Wasilewski
Marek Wigier

Pułtusk, 5-7 grudzień 2011

Zastosowane metody analizy

- ✓ Studia literatury i dokumentacji
- ✓ Analiza danych statystycznych GUS, ARiMR oraz danych z badań własnych
- ✓ Sondaż oraz badania z zastosowaniem elementów metody delfickiej
- ✓ Analiza SWOT i ocena systemu regulacji
- ✓ Analiza porównawcza
- ✓ Analiza korelacji

Płaszczyzna sporu

Teoria racjonalnych oczekiwań (R.E. Lucas i S.T. Sargent) - podmioty gospodarcze i ludzie elastycznie dostosowują swoje działania i oczekiwania do polityki państwa, wykorzystując wszelkie korzyści z niej płynące i unikają jej negatywnych skutków

Państwo powinno ingerować tylko w obszarach w których ma wyraźną przewagę w stosunku do mechanizmu rynkowego, gdy rynek nie chroni interesów ogólnospołecznych

Wady → opóźnienia decyzyjne, dyskusyjne kryterium efektywności, użyteczności, skuteczności, trwałości, sprawiedliwości

Dlaczego państwo interweniuje?

Względy ekonomiczne i polityczne

- ✓ Bezpieczeństwo żywnościowe
- ✓ Konkurencyjność
- ✓ Wsparcie dochodów
- ✓ Wielofunkcyjny rozwój
- ✓ Ochrona środowiska i dziedzictwa kulturowego

Równowaga ekonomiczna, społeczna, środowiskowa itp..

Instrumenty wspierające przekształcenia gosp. żywnościowej i obszarów wiejskich

Bezpośrednie

- ✓ płatności bezpośrednie
- ✓ granty lub subsydia
- ✓ gwarancje kredytowe
- ✓ fundusze venture capital
- ✓ usługi doradcze i szkoleniowe
- ✓ zwolnienia i ulgi podatkowe

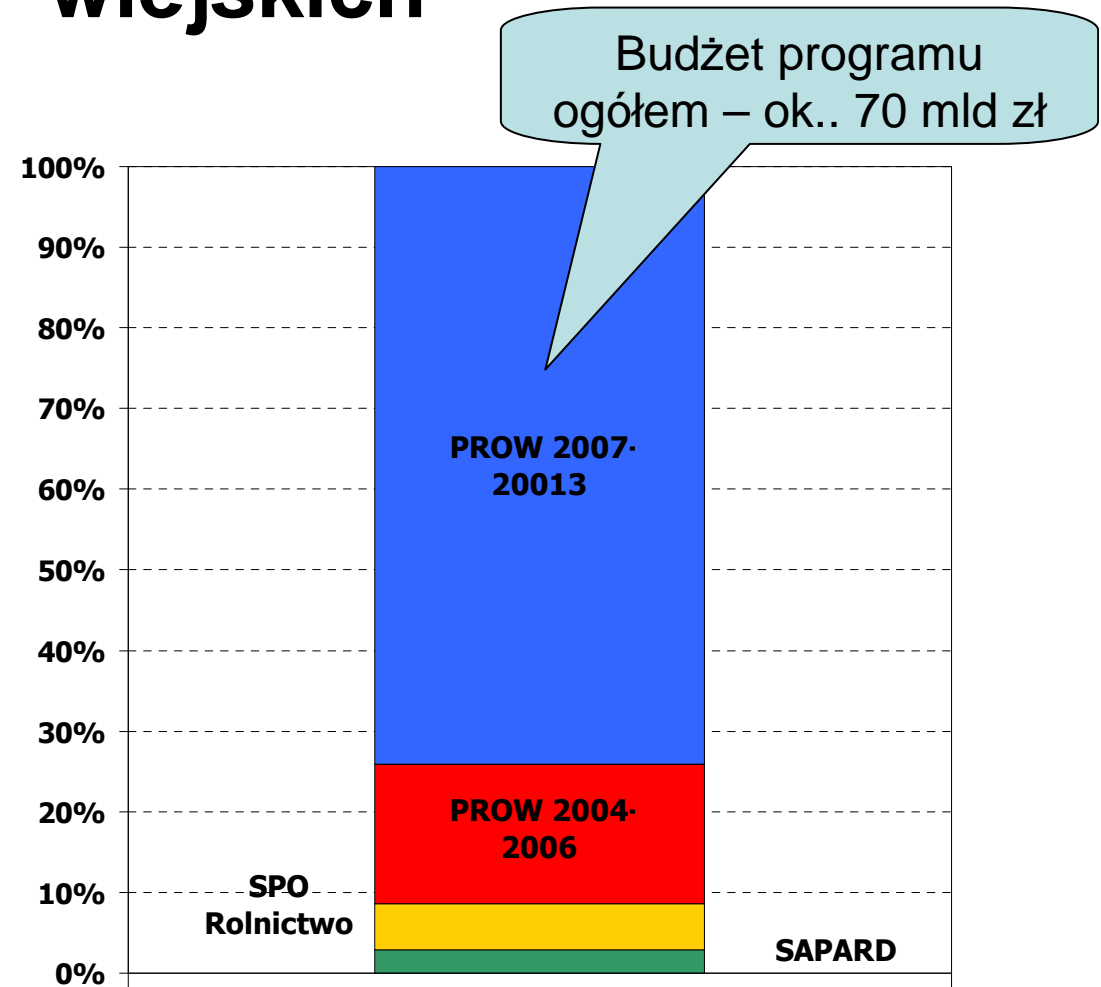
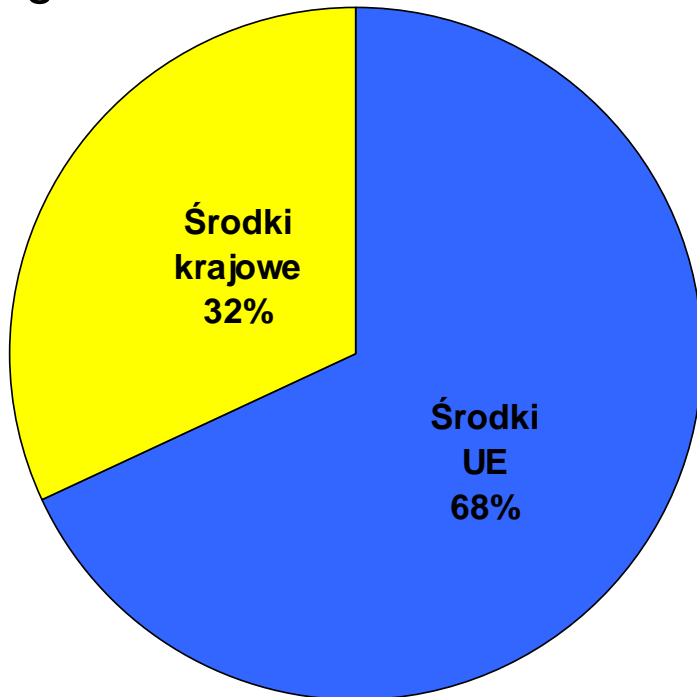
Pośrednie

- ✓ rozwiązania regulacyjne
- ✓ rozwiązania administracyjne
- ✓ instrumenty polityki makroekonomicznej
- ✓ system podatkowy
- ✓ system ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych
- ✓ zasiłki dla bezrobotnych
- ✓ infrastruktura techniczna i społeczna
- ✓ planowanie przestrzenne

Wsparcie rolnictwa i obszarów wiejskich

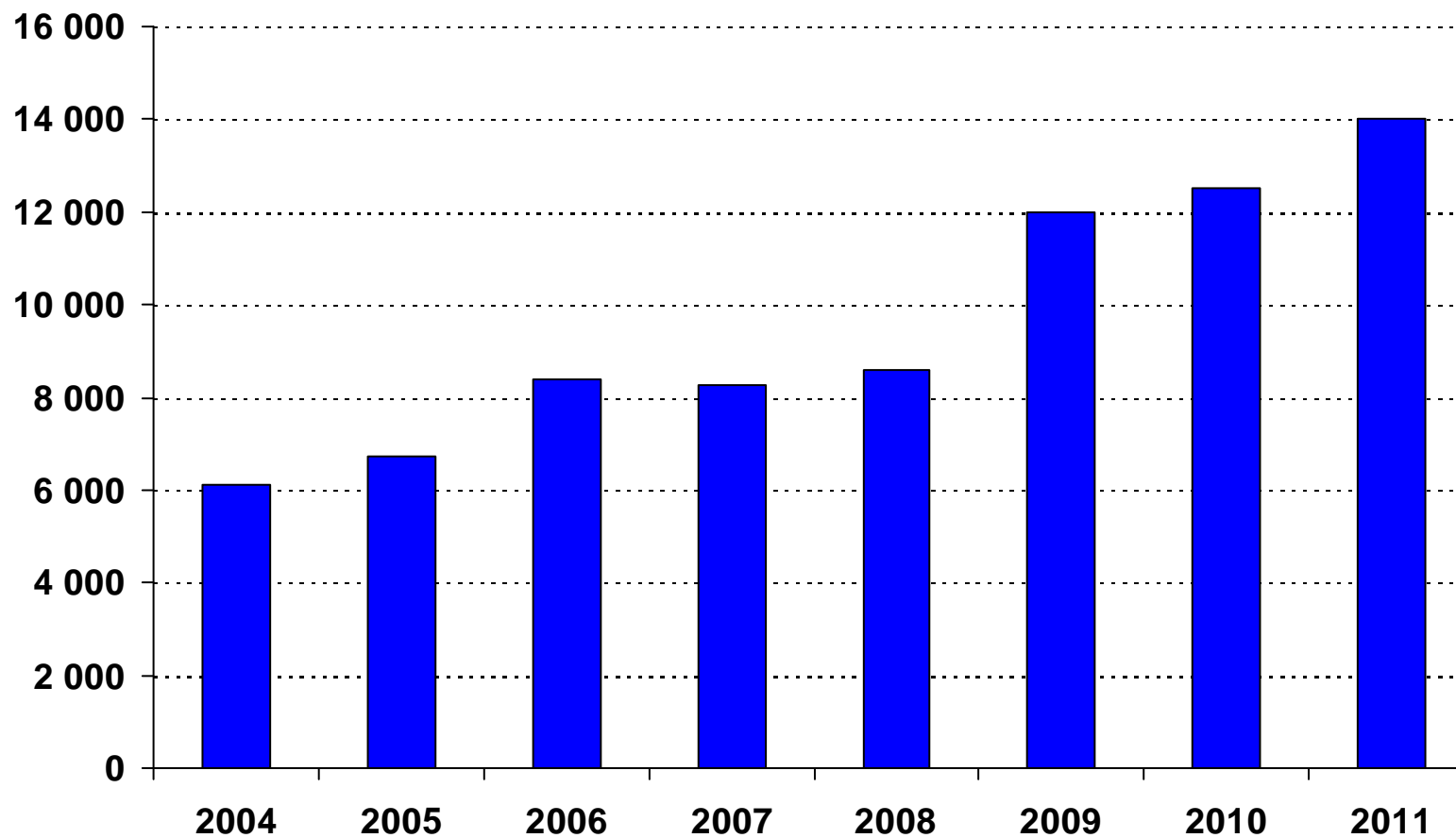
Wyłacone w latach 2004-VI 2011 wsparcie ogółem - **113 mld zł**

Płatności z PROW 2007-2013 do VI 2011 – **28 mld zł**

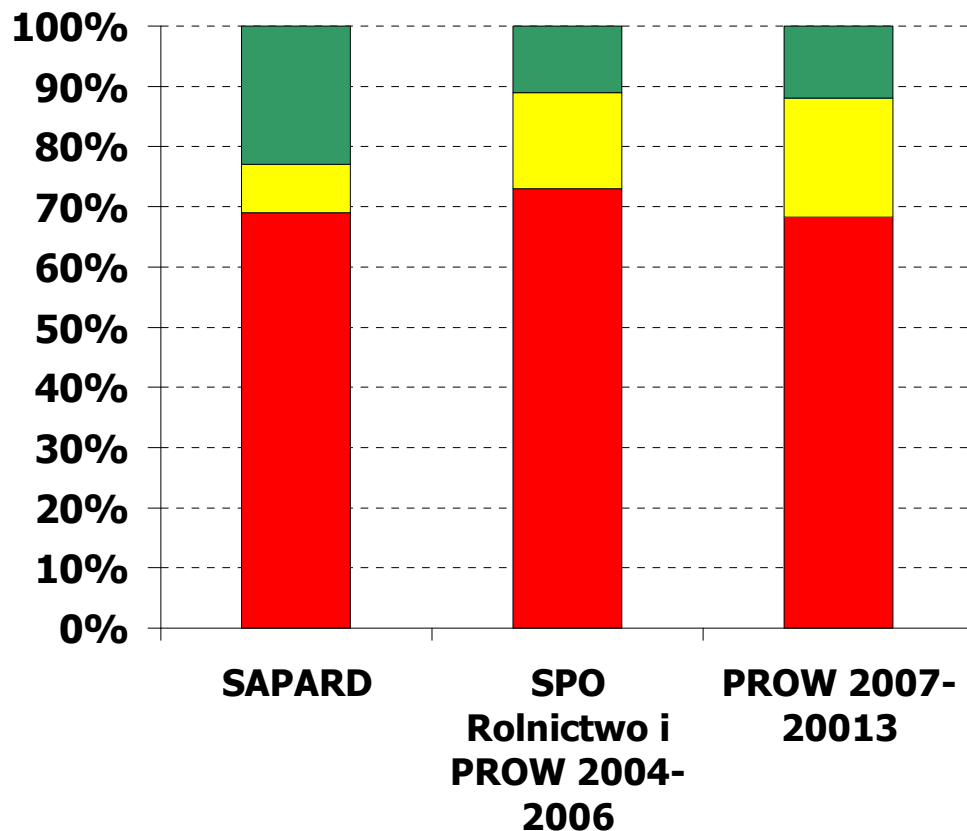
Dopłaty bezpośrednie – kwota wypłat (w mln zł)

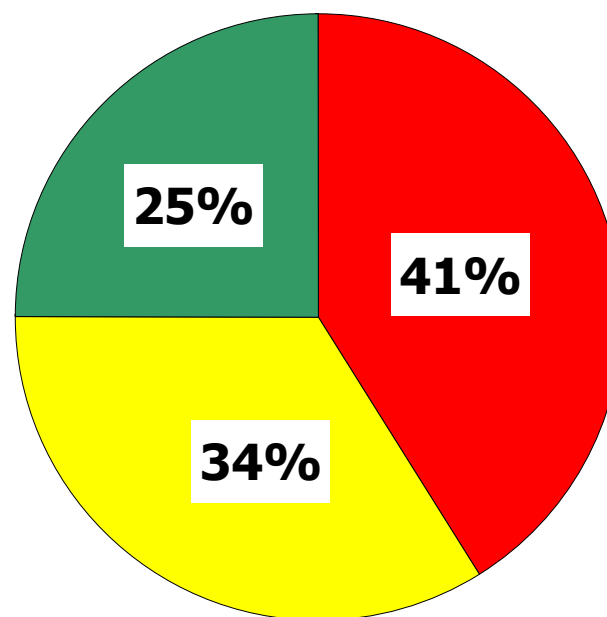

Finansowanie modeli rolnictwa

Wszystkie programy
z uwzględnieniem
dopłat bezpośrednich

Tylko PROW 2007-2013
bez dopłat bezpośrednich

- Industrialnego
- Spółecznie zrównoważonego
- Środowiskowo zrównoważonego

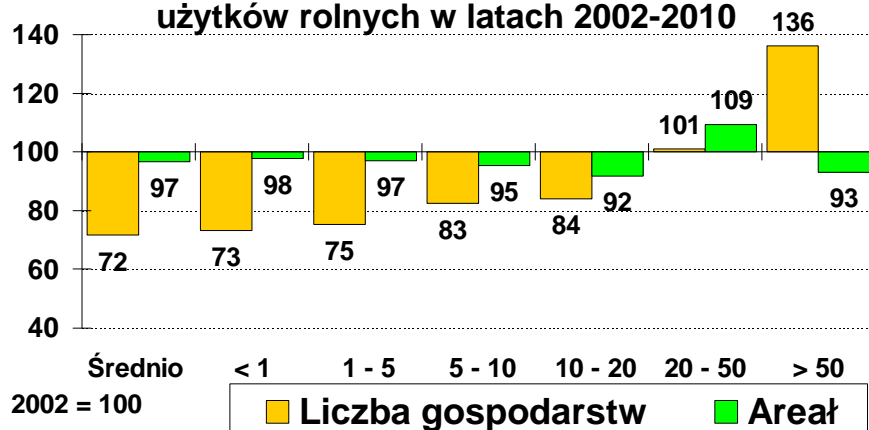

ROLNICTWO

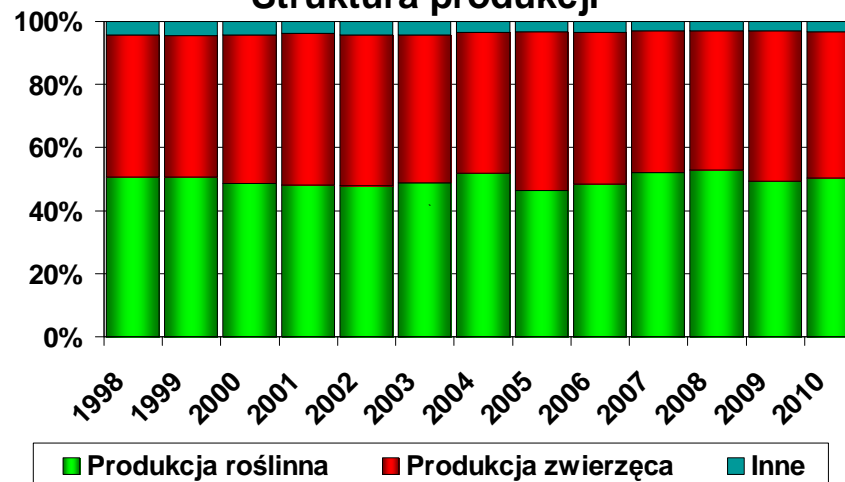

Dopłaty bezpośrednie - wpływ na rolnictwo

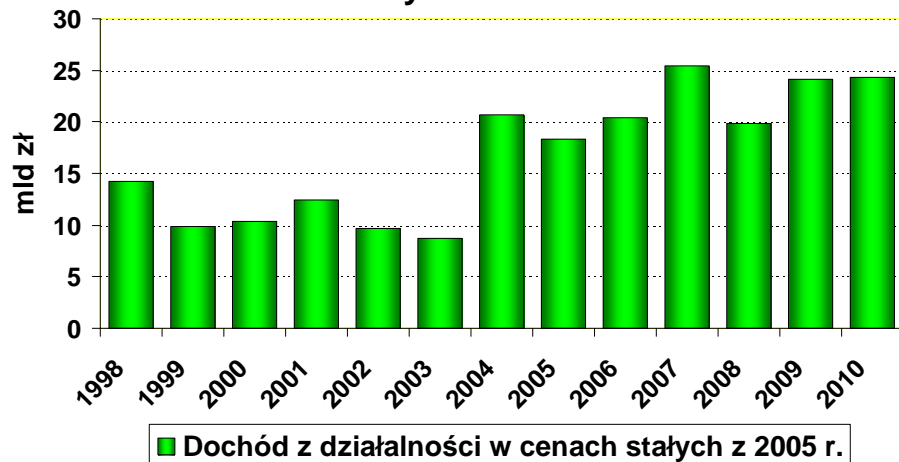
Zmiany liczby gospodarstw i arealów użytków rolnych w latach 2002-2010

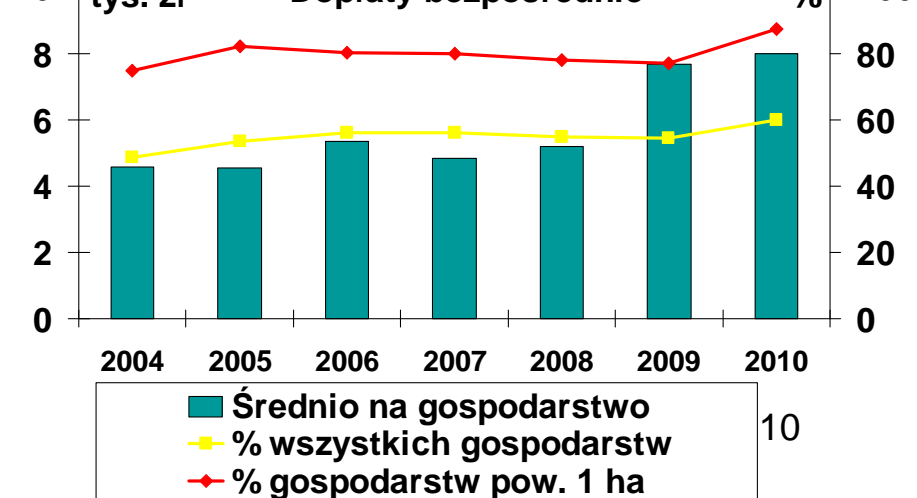
Struktura produkcji

Dochody w rolnictwie

Dopłaty bezpośrednie

PROW (2004-2013) - Inwestycje w gospodarstwach rolnych

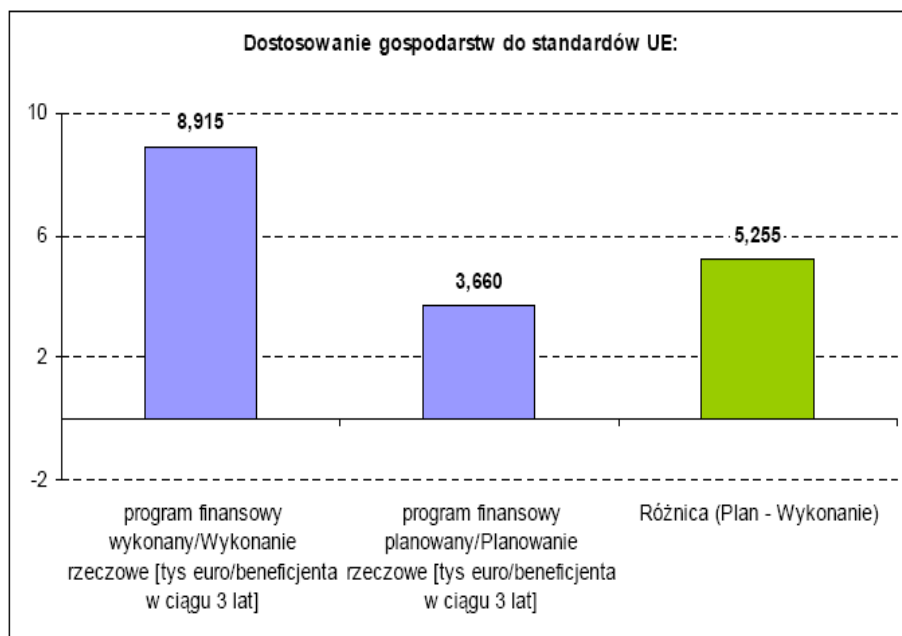
- ✓ **58,2 tys. beneficjentów** – 7,1 mld zł wypłat
- ✓ Typy produkcyjne: 24% - gosp. mleczarskie, 22% - zbożowe, 16% - trzodowe
- ✓ 93% gosp. spełniało standardy w zakresie higieny produkcji, 83% w zakresie dobrostanu zwierząt i 71% w zakresie ochrony środowiska
- ✓ **Połowa gosp. – 16 ESU i więcej; średnio – 32 ESU**
- ✓ Wartość prod. towarowej 80% gosp. przekracza 60 tys. zł, a ¼ - 100 tys. zł
- ✓ **87% projektów dotyczyło zakupu sprzętu**, 7% - remont i modernizacja budynków, 3% - zakładanie plantacji, 1,4% - zakup stada
- ✓ Cel inwestycji: **poprawa organizacji produkcji (52%)**, poprawę konkurencyjności (14%), wzrost dochodu (12%), redukcję kosztów (9%), dostosowanie profilu produkcji do wymagań rynku (5%), poprawę jakości (4%) oraz poprawę standardów (4%)¹¹

PROW (2004-2006)

– Dostosowanie do standardów UE

- ✓ **71 tys. beneficjentów** – 2,4 mld zł wypłat
- ✓ 58% inwestycji w woj. wielkopolskim, mazowieckim i kujawsko-pomorskim
- ✓ **1/3 gosp. miała powierzchnię do 15 ha; średnia wielkość gosp. – 24,5 ha**
- ✓ Wybudowano blisko 70 tys. płyt gnojowych, 5,5 tys. gosp. dostosowano do wymagań weterynaryjnych związanych z produkcją mleka

Słabe strony

- Brak zainteresowania ze strony producentów drobiu
- Brak związku z podnoszeniem efektywności i konkurencyjności gospodarstw
- Część płyt i zbiorników nie jest w pełni wykorzystywana

Mocne strony

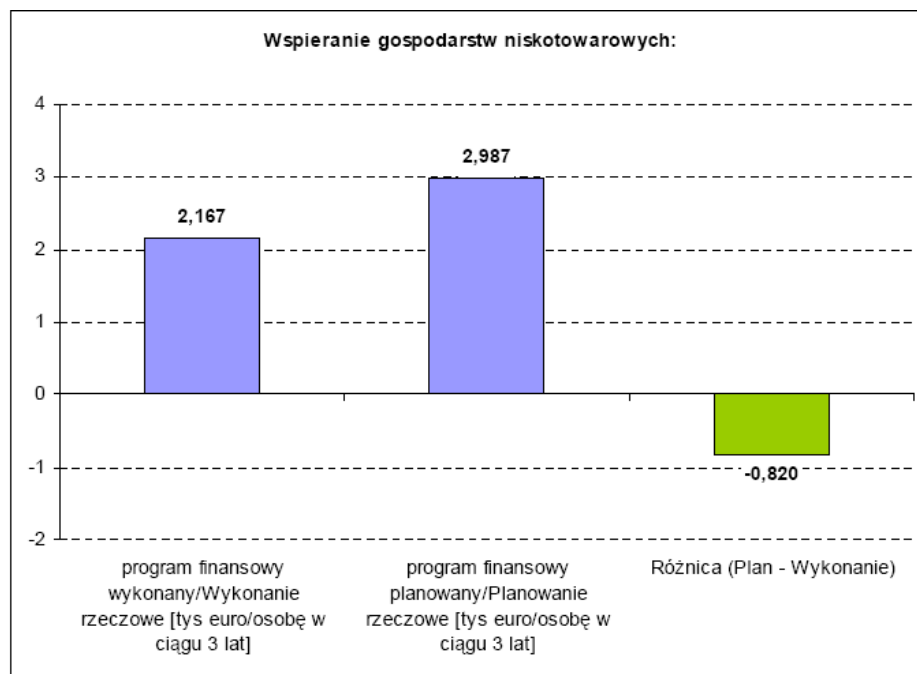
- Wzrost świadomości ekologicznej
- Poprawa stanu środowiska w rejonach o dużej intensywności produkcji
- Dużo inwestycji w rejonach w których występują główne zbiorniki wód podziemnych

PROW (2004-2013)

– Wsparcie gospodarstw niskotowarowych

- ✓ **158 tys. beneficjentów** – 1,3 mld zł wypłat
- ✓ 1/3 wypłat – woj. lubelskie i mazowieckie
- ✓ ponad 1 mln ha; **86% gosp. miało powierzchnię do 10 ha**; średnia wielkość gosp. - 7,9 ha
- ✓ 44% beneficjentów zakupiło maszyny rolnicze, a 30% powiększyło stada

Słabe strony

- Niski próg żywotności ekonomicznej
- Niewielki wpływ na konkurencyjność produkcji (80% rolników przeznaczało 1/2 produkcji na samozaopatrzenie)
- Obciążenie budżetu do 2012 roku
- Niska efektywność ekonomiczna (średnia roczna sprzedaż 10 tys. zł/gosp.)

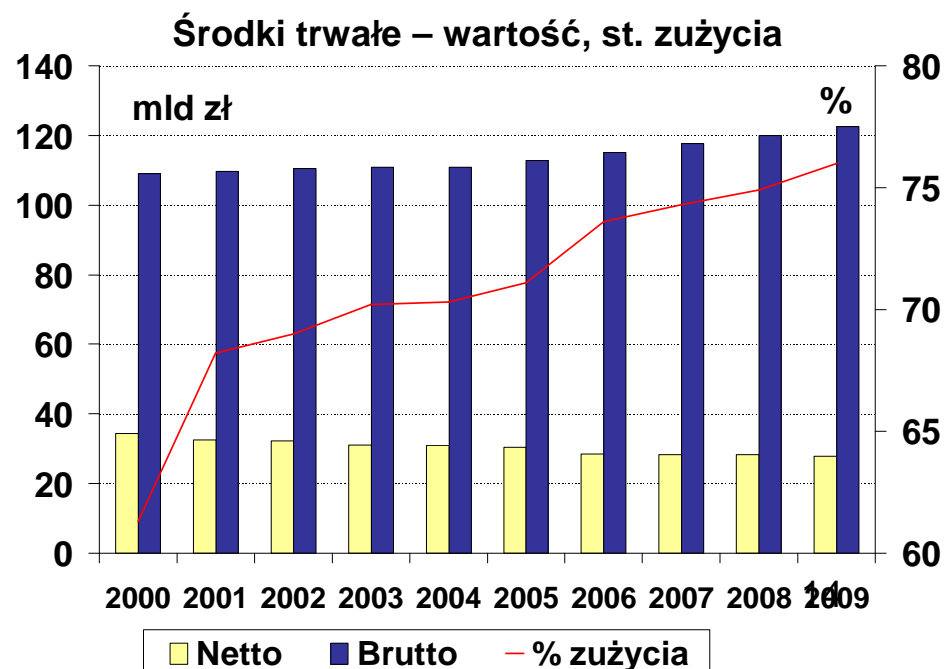
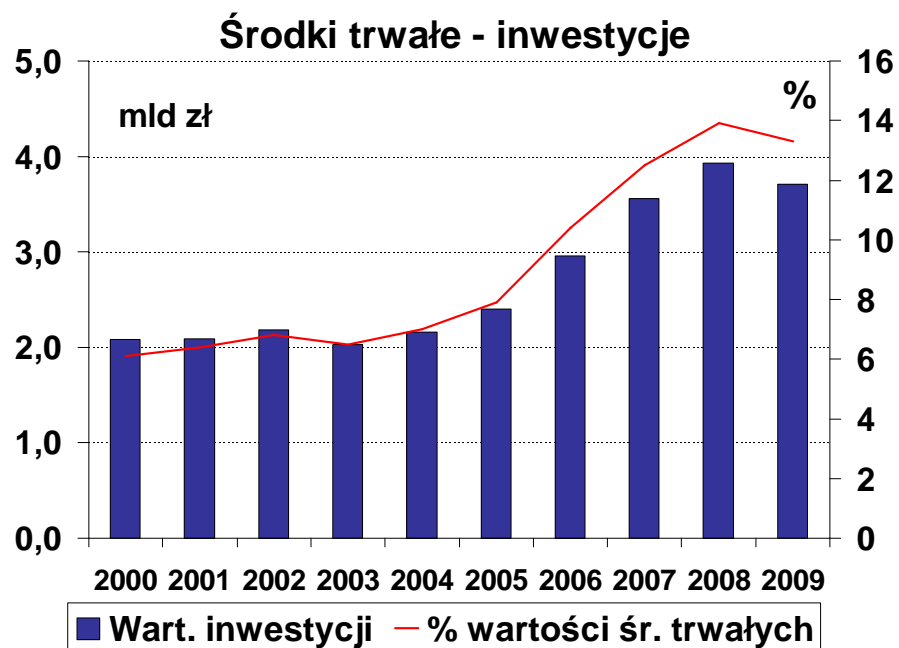
Mocne strony

- Wzrost aktywności ekonomicznej, głównie w grupie gosp. powyżej 8 ha
- Wzrost wartości produkcji o 1/4

Wpływ WPR na rolnictwo – modernizacja

	2002	2010	2002=100
Ciągniki	1339	1471	109,9
Kombajny	123	152	123,6
Na 1 gospodarstwo			
Ciągniki	0,46	0,65	141,8
Kombajny	0,04	0,07	159,5

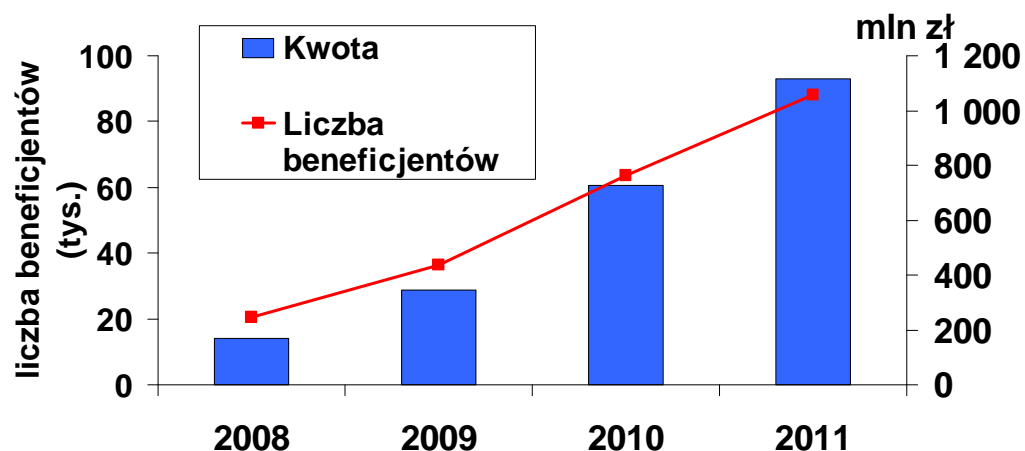

PROW (2007-2013)

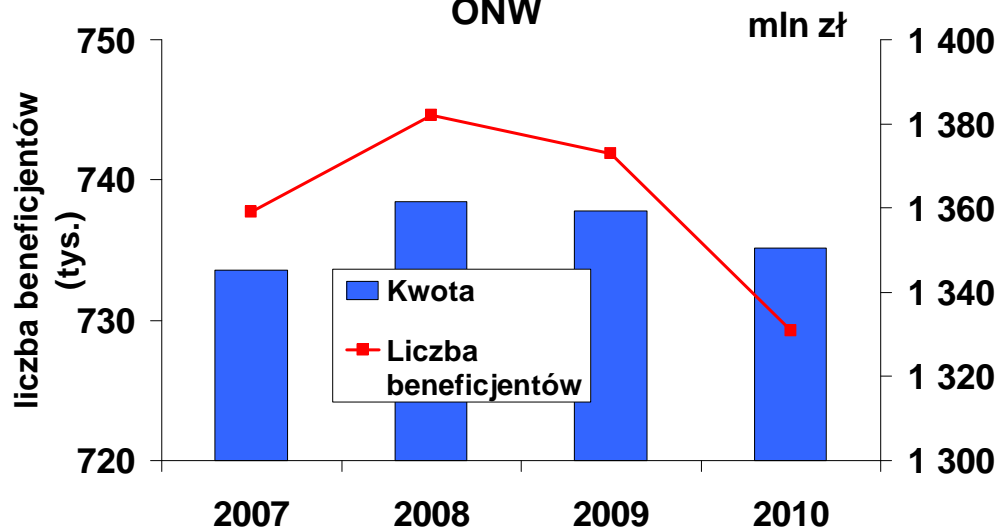
- ONW, programy rolno-środ.

Programy rolno-środowiskowe

- ✓ duża wysokość pomocy (średnio 8-10 tys. zł na beneficjenta), ale
- ✓ mały zasięg i wpływ na sektor
- ✓ rosnące znaczenie, wzrost świadomości ekologicznej

ONW

- ✓ duża wysokość pomocy zarówno w skali kraju jak i średnio na beneficjenta (ponad 1,8 tys. zł)
- ✓ szeroki zasięg i duży wpływ na sektor

Wpływ WPR na rolnictwo - kwoty produkcyjne, wzajemna zgodność

Wzajemna zgodność

- ✓ Wspierają zmiany strukturalne
- ✓ Sprzyjają koncentracji produkcji

ale

- ✓ Ograniczony zasięg
- ✓ Problematiczne dla rolników
- ✓ Powodują wzrost kosztów produkcji

Kwoty produkcyjne

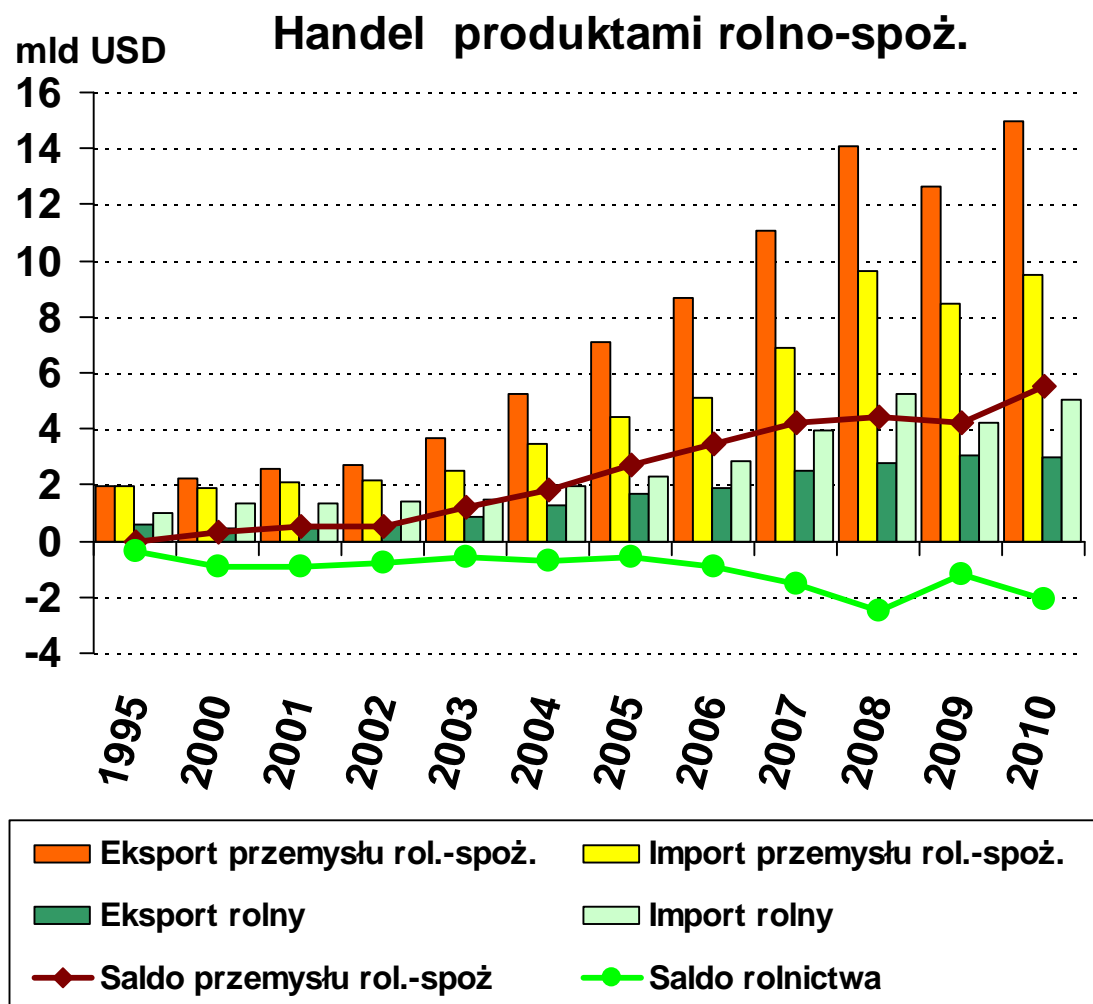
- ✓ Administracyjne ograniczenie podaży
- ✓ Niepełne wykorzystanie mocy produkcyjnych
- ✓ Deficyt w bilansie krajowym
- ✓ Wzrost importu
- ✓ Presja na rolników (zakłócenie procesu decyzyjnego)

Wpływ WPR na rolnictwo

regulacje rynków, regulacje handlowe

- ✓ **Udział we wspólnym rynku na jednakowych zasadach**
- ✓ **Brak barier administracyjno-celnych - dostęp do rynku 502 mln**
- ✓ **Przewagi cenowe w początkowym okresie**
- ✓ **Proces wyrównywania się cen – wzrost kosztów produkcji**
- ✓ **Wzrost zależności rynku od sytuacji na rynku UE i świat.**
- ✓ **Subsydia eksportowe (malejące znaczenie)**
- ✓ **Spójna ochrona rynku przed importem z krajów trzecich, ale brak przed importem z UE**
- ✓ **Duża nadwyżka w handlu produktami przemysłowymi**
- ✓ **Deficyt w handlu produktami rolnictwa**

PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY

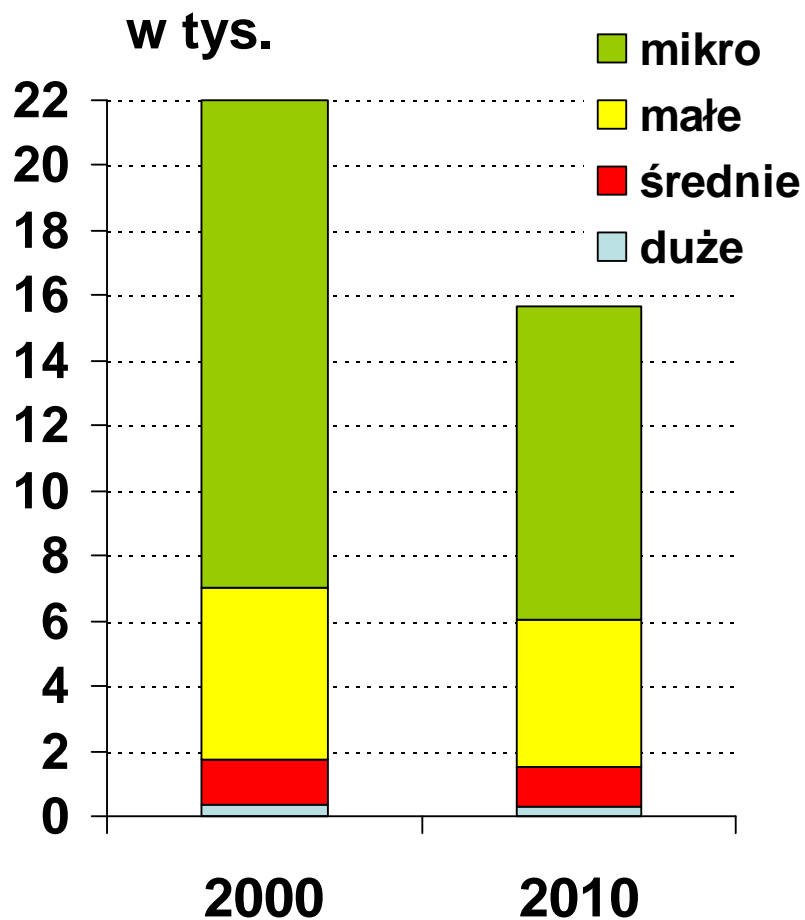
Przemysł spożywczy w latach 2000-2010 - tendencje ogólne

Jeden z ważniejszych i najszybciej rozwijających się sektorów gospodarki

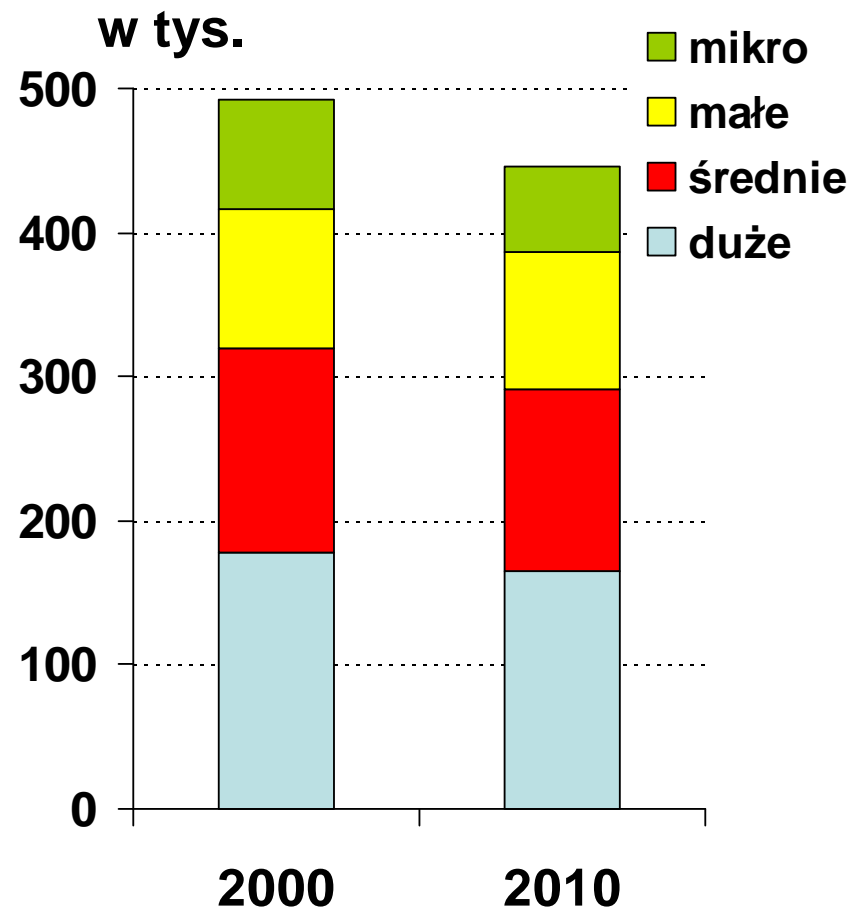
- ✓ Przemysłowa produkcja żywności rozwijała się w tempie średnio 4,6% rocznie (6,3% do 2007), tj.:
  - nieco szybciej niż przyrost PKB (4%),
  - prawie dwukrotnie szybciej niż wzrost towarowej produkcji rolnictwa (2,5% rocznie),
  - 2,5 razy szybciej niż wzrost spożycia żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (1,7%)
  - nieco wolniej niż tempo rozwoju produkcji przemysłowej w Polsce (5,6%).

Struktury podmiotowe w przemyśle spożywczym

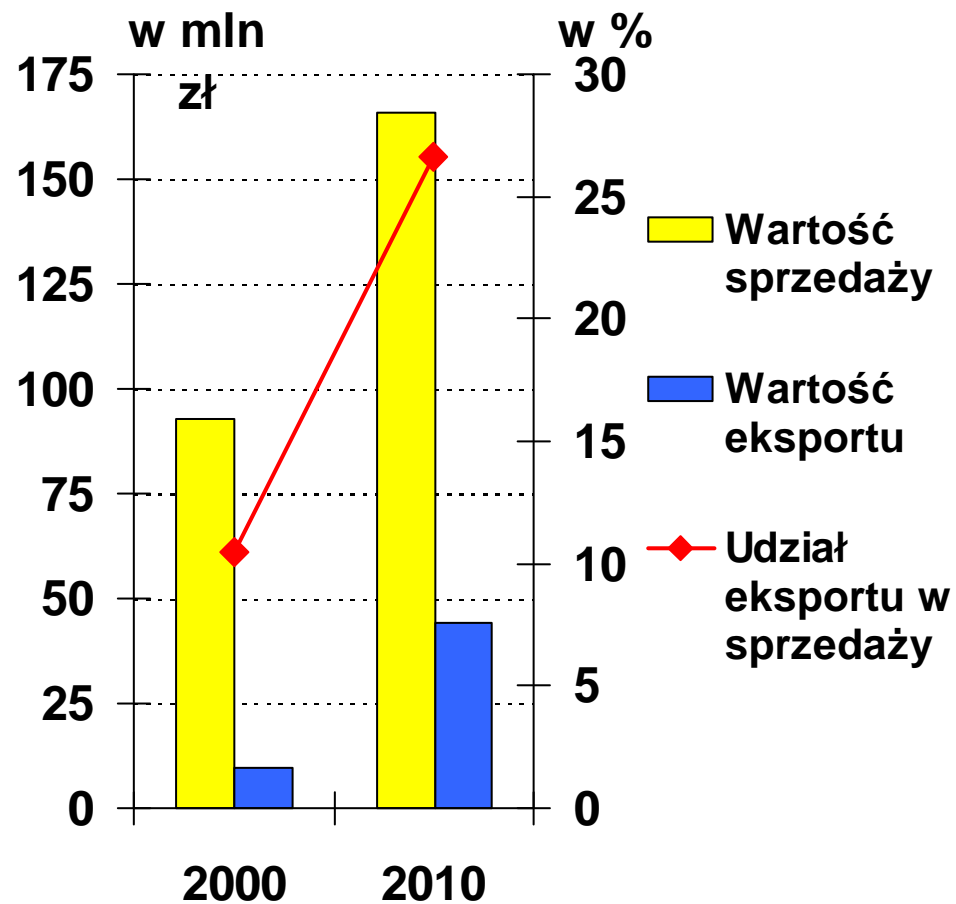
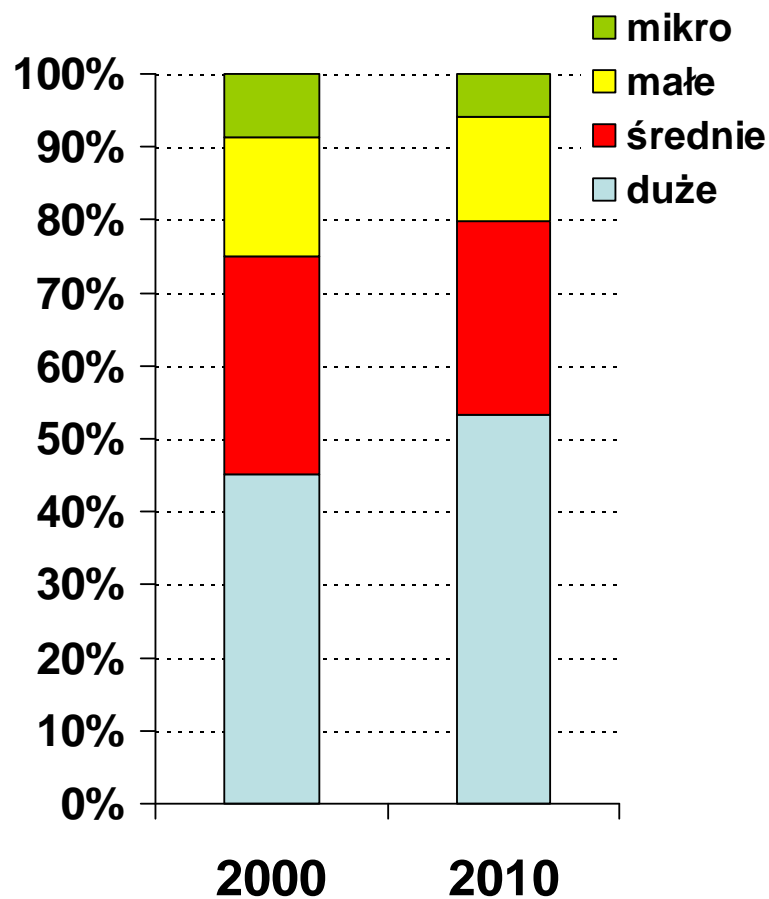
Liczba firm

Zatrudnienie

Podstawowe informacje o przemyśle spożywczym

Struktura produkcji sprzedanej

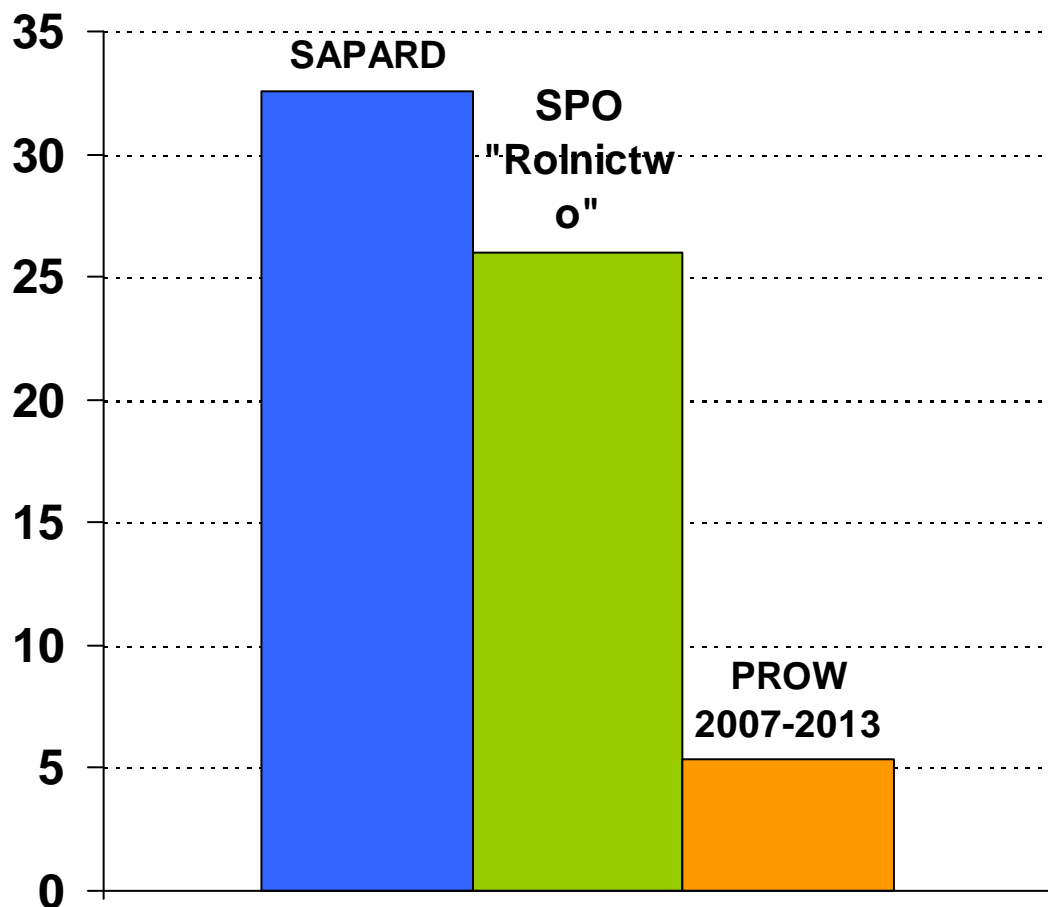

Cele pomocy publicznej dla przemysłu spożywczego

- **SAPARD**
  - poprawa bezpieczeństwa produkcji i jakości żywności
  - zwiększenie liczby zakładów spełniających **wymagania sanitarne i weterynaryjne UE**
  - ochrona środowiska
- **SPO „Rolnictwo”**
  - poprawa warunków sanitarno-higienicznych produkcji
  - rynkowe ukierunkowaniu produkcji, wykorzystanie nisz rynkowych
  - tworzenie nowych kanałów zbytu
  - **poprawa jakości produktów**
  - wzrost wartości dodanej produkcji
  - ochrona środowiska
  - poprawa dobrostanu zwierząt
  - nowe technologie produkcji
- **PROW 2007-2013**
  - poprawa konkurencyjności w sektorze przetwórstwa i wprowadzania do obrotu:
    - **wzrost wartości dodanej,**
    - poprawę jakości,
    - obniżenie kosztów,
    - wprowadzenia nowych produktów,
    - zastosowania nowych procesów i technologii,
    - wprowadzanie nowych standardów produkcji lub poprawę istniejących
  - ochrona środowiska
  - mikroprzedsiębiorstwa – dostosowanie do nowowprowadzanych norm

Udział środków na finansowanie inwestycji w przemyśle spożywczym w ogólnym budżecie wg programów (w %)

Budżet programów ogółem
(mld Euro):

SAPARD – 1,1

SPO "Rolnictwo" – 1,8

PROW 2007-2013 – 17,4

Wartość dofinansowania ze środków publicznych

SAPARD

1 525,1 mln zł

**Przemysł
spożywczy**

3 720,5 mln zł

PROW 2007-2013

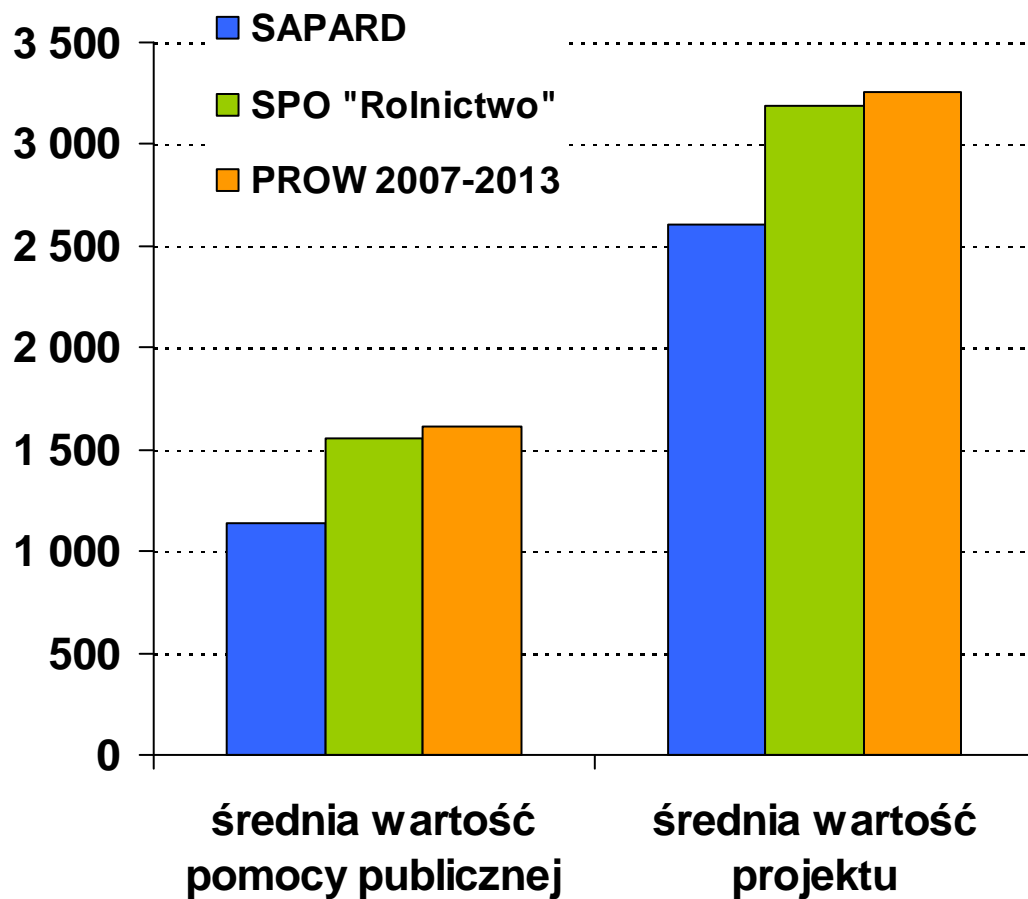
1 702,3 mln zł

SPO „Rolnictwo”

Średnia wartość (w tys. zł)

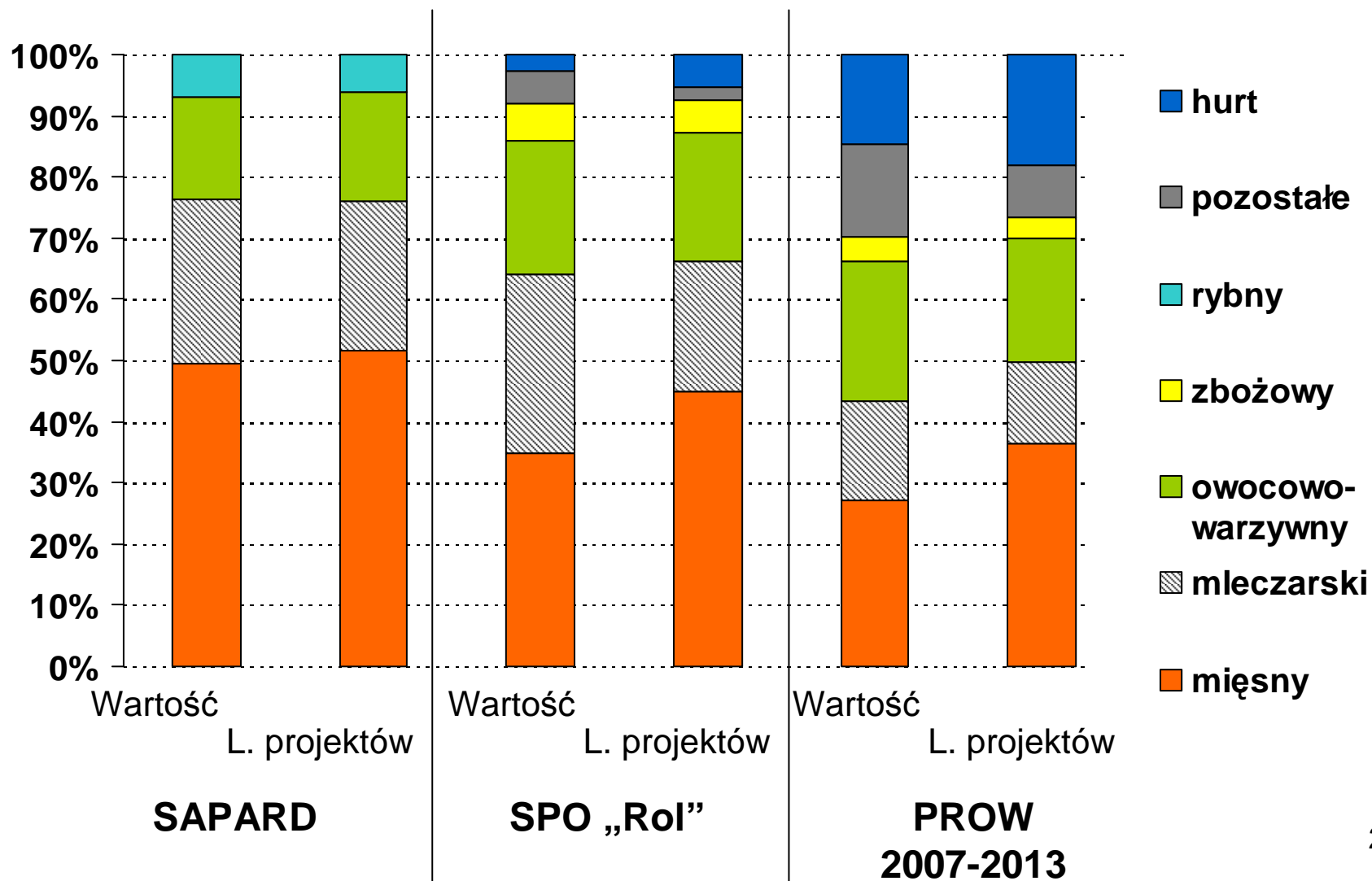

✓ 4 - 8 % firm pomoc wynosiła powyżej 5 mln zł.

✓ 60 - 70% przedsiębiorstw dotyczyło pomocy w przedziale od 125 tys. zł do 1 mln zł.

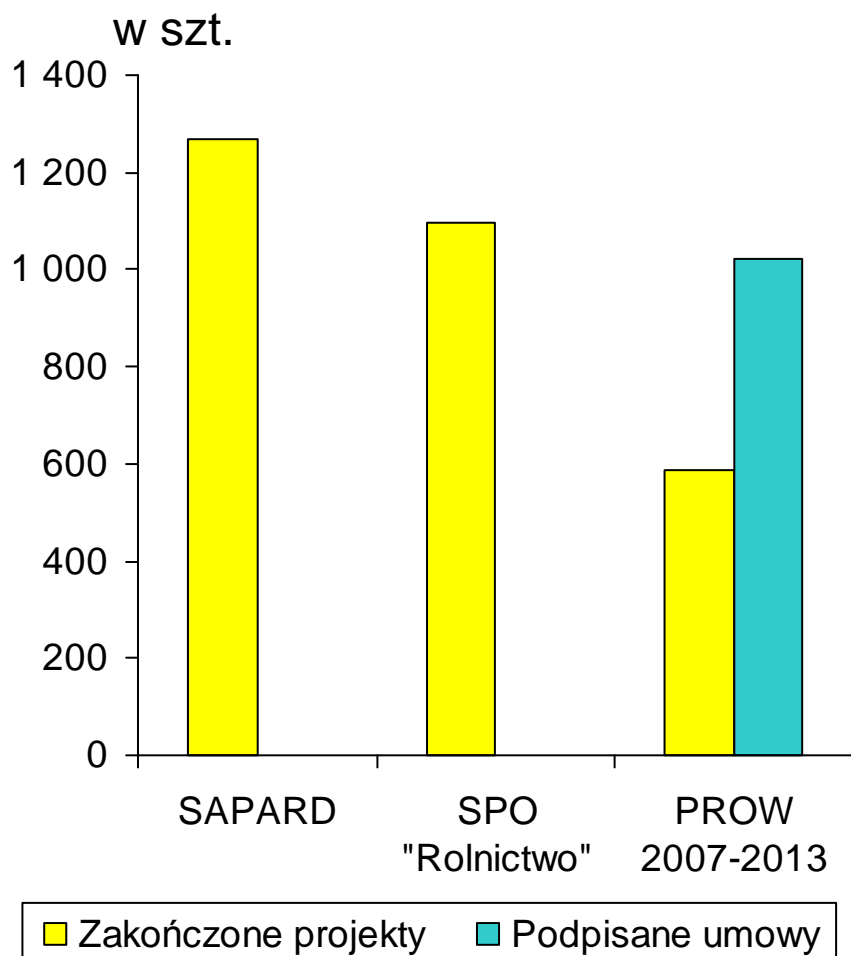

Struktura pomocy publicznej wg sektorów

Efekty rzeczowe realizacji programów pomocy publicznej

SAPARD – 791 podmiotów,

- *system HACCP* w 581
- *dostosowanie do norm UE* w 747
- zakup 320 cystern do transportu mleka

SPO „Rolnictwo” – 727 podmiotów, blisko połowa korzystała z SAPARD. Dominowały:

- zakup maszyn do przetwarzania (43,1%)
- budowa/remont budynków (25,4%)

PROW 2007-2013:

- *przyjętych wniosków*: 122% limitu środków
- *pomoc otrzymały*: 522 podmioty, zaangażowane środki publiczne 0,6 mld zł, wartość inwestycji 1,9 mld zł (do 30.06.2011)

Efekty inwestycji współfinansowanych ze środków publicznych

Pomoc publiczna;
3,8 mld zł; 6%

Inwestycje prywatne;
64,6 mld zł; 94%

- Dynamiczny rozwój sektora
- Unowocześnienie zakładów przetwórczych
- Poprawa bezpieczeństwa i jakości produkowanej żywności
- Poprawa konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym
- Wzrost eksportu
- Choć z pomocy publicznej korzysta większość branż przemysłu spożywczego, głównymi beneficjentami są przemysł mięsny, mleczarski i owocowo-warzywny
- Efekty przeprowadzonych inwestycji są trwałe

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ OBSZARÓW WIEJSKICH

Podstawowe ograniczenia rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich

- ✓ **Słabiej rozwinięta** (w porównaniu do obszarów zurbanizowanych) **infrastruktura** (techniczna, społeczna i ekonomiczna);
- ✓ **Niższa jakość kapitału ludzkiego** niż na obszarach zurbanizowanych – ograniczone możliwości wykorzystania innowacji oraz transferu wiedzy;
- ✓ **Niska koncentracja zasobów pracy** oraz mała dywersyfikacja kwalifikacji – ograniczone możliwości rozwoju dużych przedsiębiorstw;
- ✓ **Ograniczone zasoby kapitału własnego** – niższa skłonność do korzystania z kapitału obcego;
- ✓ **Niski popyt lokalny**;
- ✓ Ograniczony dostęp do informacji rynkowej – niwelowanie asymetrii informacji generuje wyższe koszty transakcyjne.

Właściwości obszarów wiejskich determinujące konieczność rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej

Gospodarka wiejska nie może się rozwijać wyłącznie w oparciu o 1 sektor

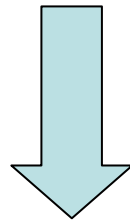
Determinanty:

- ✓ Sukcesywny spadek liczby osób zatrudnionych w rolnictwie;
- ✓ Znaczną część ludności wiejskiej stanowią rodziny bezrolne;
- ✓ Ograniczona mobilność ludności wiejskiej;
- ✓ Znaczna część gospodarstw rolnych nie zapewnia dochodów pozwalających na utrzymanie gospodarstwa domowego.

Podmioty gospodarcze w 2010

Liczba podmiotów gospodarczych osób fizycznych

Polska ogółem – 2,9 mln, w tym:

- ✓ miasta – 1,7 mln,
- ✓ gminy miejsko-wiejskie – 0,6 mln,
- ✓ gminy wiejskie – 0,6 mln.

Subsydiowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w ramach PROW 2007-2013

Działanie	Zawarte umowy (do końca 2010 r.)	
	Liczba	Kwota (mln zł)
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	2408	368,6
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	4853	403,7

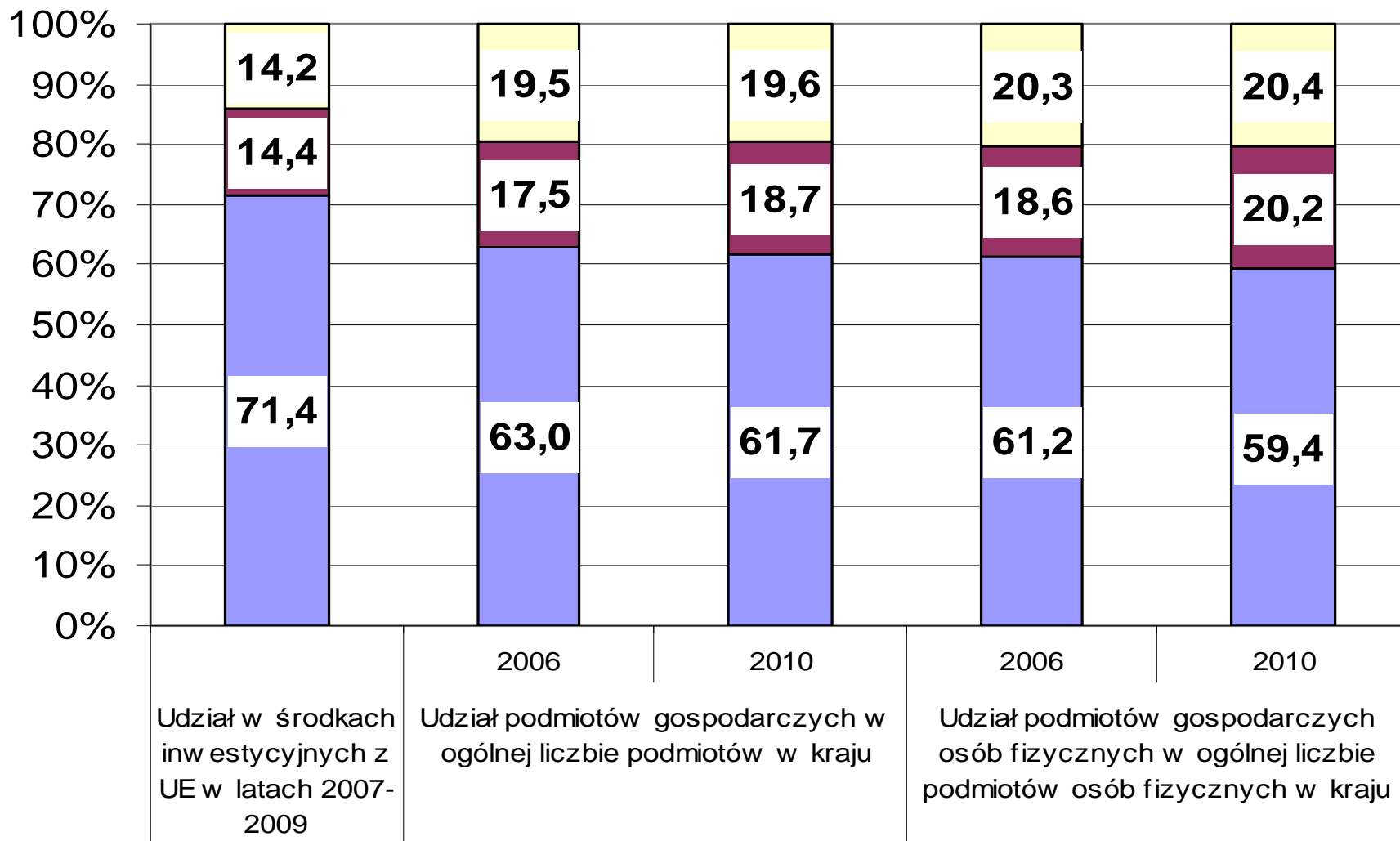

Instrumenty inżynierii finansowej

LP	Program (instrument)	Kapitał alokowany u pośredników finansowych (mln zł)	Rzeczywiste wsparcie dla MŚP (mln zł)	Liczba podmiotów znajdująca się w „orbicie” wpływu instrumentu
1	CIP/SMEG	3764		37 000
2	7 PR/RSFF		280	
3	RPO/JEREMIE	1630	664	6763
4	POIG Działanie 4.3		429	91
4a	POIG Działanie 3.2	335	15,71	4
5	RPW	29,9		
6	JESSICA	257		
Łącznie		5758,9	1388,71	~44 000

Struktura inwestycji współfinansowanych ze środków UE wg gmin

■ miejskie
 ■ wiejskie
 ■ miejsko-wiejskie

Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich w latach 2006-2010

- ✓ 7,7% w gminach, które skorzystały ze wsparcia,
- ✓ 6,5% w gminach, które nie skorzystały ze wsparcia,
- ✓ Współczynniki korelacji:
  - 0,39 - pomiędzy poziomem nakładów inwestycyjnych poszczególnych gmin, pochodzących z funduszy unijnych, a liczbą podmiotów gospodarczych osób fizycznych;
  - 0,33 - pomiędzy poziomem nakładów inwestycyjnych poszczególnych gmin, pochodzących z funduszy unijnych, a zmianą liczby podmiotów gospodarczych osób fizycznych w badanym okresie.

WZYWANIA

Rolnictwo – podsumowanie i wnioski

- ✓ Zmiany wynikają nie tylko z WPR (otoczenie makroekonomiczne)
- ✓ Zróżnicowany wpływ poszczególnych instrumentów WPR, różny także w różnych grupach obszarowych
- ✓ Główna zaleta – wzrost dochodów i sprzyjanie (ale i hamowanie) przemian
- ✓ Poprawa konkurencyjności i orientacji rynkowej
- ✓ Dobra publiczne

Rolnictwo – podsumowanie i wnioski

Główne bolączki takie same jak w innych krajach UE

- ✓ Wąska grupa rolników zbiera większość wsparcia
- ✓ Pomimo decouplingu zniekształca rachunek ekonomiczny
- ✓ Dekapitalizacja majątku trwałego
- ✓ Celowość wsparcia? Kogo, co wspierać?

Przemysł spożywczy - podstawowe osiągnięcia

- ✓ Dynamiczny rozwój sektora przetwórczego
- ✓ Zmiany strukturalne oraz modernizacja i dostosowanie zakładów do norm i standardów weterynaryjnych i sanitarnych UE
- ✓ Główni beneficjenci pomocy: przemysł mięsny, mleczarski i owocowo-warzywny
- ✓ Od momentu przystąpienia do UE, Polska z importera netto produktów rolno-spożywczych przekształciła się w ich eksportera (konkurencyjność polskich producentów żywności)

Rozwój przedsiębiorczości - podsumowanie i wnioski

- ✓ Rozwój przedsiębiorczości – zasadniczy czynniki rozwoju zrównoważonego obszarów wiejskich (w sensie ekonomicznym)
- ✓ Główne bariery:
  - natury administracyjnej określającej warunki i zasady funkcjonowania przedsiębiorczości
  - niedorozwój infrastruktury
- ✓ Ocena skuteczności interwencji przez pryzmat efektywności procedur a nie skuteczności w realizowaniu celów makroekonomicznych

Rozwój przedsiębiorczości - podsumowanie i wnioski

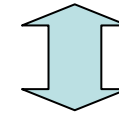
- ✓ Nadal ważna rola instrumentów wsparcia bezpośredniego w formie subsydiowania działalności inwestycyjnej – nadanie priorytetu instrumentom wsparcia pośredniego
- ✓ Należy koncentrować uwagę na działaniach z zakresu poprawy otoczenia biznesu i likwidacji barier wejścia, podnoszenia kwalifikacji zawodowych ludności, wdrażaniu nowych, innowacyjnych technologii.

Wyzwania w perspektywie do i po 2020 roku

- ✓ Poprawa konkurencyjności sektora rolno-spożywczego
- ✓ Dywersyfikacja aktywności gospodarczej obszarów wiejskich (rozwój infrastruktury)
- ✓ Dobra publiczne

Rozwój zrównoważony⁴³

Analiza SWOT nowych instrumentów polityki rolnej 2014-2020

<p>Mocne strony:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Lepsze dopasowanie do nowych wyzwań ✓ Uproszczenie na poziomie koncepcji płatności ✓ Bardziej elastyczny system – szybsza reakcja na zmiany sytuacji ✓ Większy nacisk na ochronę środowiska ✓ Lepsza dystrybucja płatności (aktywni rolnicy) ✓ Zachowanie płatności związanych z produkcją 	<p>Słabe strony:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Z technicznego punktu widzenia uproszczenie wątpliwe ✓ Wyłączenie części gruntów z produkcji (wątpliwy efekt) ✓ Brak większych zmian jeżeli chodzi o możliwości zapobiegania nadmiernym wzrostom cen
<p>Szanse:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Pozwoli na lepsze planowanie wydatków ✓ Spowolnienie degradacji środowiska (komponent zielony) ✓ Rozwój małych gospodarstw 	<p>Zagrożenia</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Możliwe opóźnienia w realizacji płatności (z przyczyn technicznych) ✓ Możliwość powstania napięć w bilansach produktów roślinnych (wymóg zazielenia) ✓ Spadek dochodów rolników

Wnioski

w kontekście interwencji publicznej

- ✓ Pomoc publiczna odgrywa istotną, lecz malejącą rolę w kształtowaniu tempa i kierunku inwestycji w przemyśle spożywczym, duże znaczenie ma nadal w rolnictwie oraz w odniesieniu do ochrony środowiska;
- ✓ Państwo przejmując rolę regulatora wymusza określone zachowania zgodne z intencjami ustawodawcy;
- ✓ Beneficjenci programu, korzystający ze środków publicznych, z definicji znajdują się na uprzywilejowanej pozycji w stosunku do tych producentów, którzy z takich dotacji nie korzystają;

Wnioski

w kontekście interwencji publicznej cd.

- ✓ Wywołany poprzez analizowane programy efekt substytucyjny i dochodowy prowadzi do obniżenia efektywności. Źródłem nieefektywności jest najczęściej efekt substytucyjny;
- ✓ Angażowanie środków publicznych w działalność prywatną prowadzi do powstawania efektu „wypierania”;
- ✓ Pomoc publiczna nie zapewnia równość i sprawiedliwości społecznej.

Dziękujemy za uwagę!
i zapraszamy do dyskusji

wigier@ierigz.waw.pl
wasiewski@ierigz.waw.pl
lopaciuk@ierigz.waw.pl